

Ar fizinė bausmė yra smurtas?

06-02-06 Holger Lahayne

"Visos Sutartį pasirašiusios šalys imasi reikiamų... priemonių apsaugoti vaiką nuo bet kokio fizinio ir psichologinio smurto, žalojimo ar kankinimo, nuo nesirūpinimo ir nepriežiūros, nuo netinkamo elgesio, išnaudojimo bei seksualinės prievartos... "

(JT vaikų teisių konvencija, 19 str.)

"Vaikai turi teisę į nesmurtinį auklėjimą. Kūno bausmės, įžeidinėjimai bei kitos žeminančios priemonės yra neleistinos."

(Vokietijos civilinis kodeksas, § 1631)

"Kas gailisi rykštės, tas nekenčia savo vaiko, o kas jį myli, tas pataiso rykštę."

(Pat 13,24)

Praeitų metų pavasarį ir vėl vyko akcija "Gegužė – mėnuo be smurto prieš vaikus". Žinoma, kai šitoks šūkis, argi rasi abejingą? Kas išdrįstų pasisakyti už smurtą prieš vaikus? Tuo labiau, kai pastaraisiais metais šis reiškinys tapo tikrai rimta problema.

Kita vertus, kyla klausimas, kaip prie šios problemos sprendimo prisideda tokie utopiniai akcijos šūkiai kaip "Mes norime gyventi pasaulyje, kuriame nėra smurto"? Tačiau yra ir kitokių. Štai vienos kampanijos plakato antraštė: "Smurtas prieš vaikus yra šlykštu". Nieko neprikiši, belieka tik pritarti. Tačiau po ja nutįsta 25 kartus vaikiška ranka rašyta frazė "Aš susitvarkysiu savo kambarį". Išvada: sudėjęs abu teiginius draugėn, tūlas pilietis turėtų suprasti, kad tėvai, kurie tokiu būdu baudžia nesitvarkantį savo kambario vaiką, yra smurtautojai. Žinoma, dėl pedagoginės šitokios bausmės vertės (užrašyti vieną frazę 25 kartus) galima ginčytis. Bet ar bausmė yra smurtas? Regis, skylę argumente pastebėjo net patys reklamuotojai, todėl žiaurųjį užrašą "aptaškė" keliais kraujo lašais.

Spaudoje bei iš ekspertų lūpų nuomonių šia tema nestinga. Tik visos (arba dauguma) labai aptakios, apibendrintos. Beveik visos sutartinai neigia fizinę bausmę, tačiau drauge ir kone visos atmeta apskritai bet kokią prievartą. "Veido" straipsnyje "Tautai 'važiuoja stogas'" (2005 05 05) kalbama apie "legalų smurtą", o psichologė R. Jusienė apie fizinės bausmės problemą mano:

"Aš manau, kad daugelio vaikų psichologinės problemos kyla būtent dėl tokio tėvų elgesio – dėl patirto smurto... Beveik visose ES šalyse, taip pat Latvijoje, fizinės bausmės yra uždraustos įstatymu. Lietuvoje tokio įstatymo nėra. O jeigu neuždrausta, vadinasi, leidžiama... Bet kokia fizinė bausmė yra prievarta, ką jau kalbėti apie tokius atvejus, kai tėvai savo vaikus sunkiai sužaloja fiziškai. Bet kokia prievarta yra vaiko pažeminimas ir turi psichologinių padarinių".

"Bet kokia prievarta yra vaiko pažeminimas" – vadinasi, disciplina, bausmė yra smurtas? Šiandien ne ką mažesnę problemą už smurtavimo fenomeną kelia ir tai, kad per daug greitai dauguma griežtų auklėjimo priemonių pavadinamos smurtu ir prievarta. Prie vaiko tuoj ir piršto prikišti nebus galima, bet suaugusiems verčiau gražinti mirties bausmę, taikyti daug griežtesnes įkalinimo bausmes (paskutinės apklausos rodo, kad labai daug Lietuvos žmonių pasisako už tai). "Teisė į auklėjimą be prievartos" laikoma savaime suprantama bei teisinga. (Beje, ir prieštarinanti ES Konstitucija smarkiai pabrėžia vaiko teises. Pvz., "Jie gali laisvai reikšti savo nuomonę", II-24, tačiau pagrindinių teisių chartijoje pusiausvyra tarp tėvų ir vaikų teisių bei pareigų visiškai neišlaikoma. Apie tėvų

teisės – išskyrus II-14,3 – daugiau beveik nieko nepasakyta. Pvz., jokios teisės reikalauti paklusnumo ar drausmės; Lietuvos konstitucijoje gerai atspindėti abiejų pusių interesai, str. 38).

Knygos "Užsispyręs vaikas" autorius J. Dobsonas, kalbėdamas apie problemą "mušti ar nemušti", taikliai pastebi: "Šiuo klausimu išsakyta daug daugiau kvailysčių negu visais kitais auklėjimo klausimais kartu paėmus". Tikra tiesa! Cituotasis "Veido" straipsnis, galima sakyti, gana nuosaikus, nors ir jis perša išvadą, kad tie, kurie taiko savo vaikams fizines bausmes, prisideda prie to, kad tautai važiuoja stogas, kitaip tariant, vaikas patiria didelę psichinę traumą. J. Dobsonas cituoja J. Valuseką: "Jei norime sustabdyti smurtą, tai pirmiausia reikia liautis lupti vaikus... Lupimas – tai pirmas žingnis į smurtą... galų gale – žmogžudystes, išprievartavimus, terorizmą [!]."

Biblija apie drausmę

Ar fizinė bausmė bet koku atveju yra atmestina? O kaip gi su visomis kitomis "prievartos priemonėmis"? Atsiverskime Bibliją. Tiksliau, Patarlių knygą – drausminimas leidžiamas! Palaikomas! Netgi skatinamas! Štai: 3,12; 13,18; 15,10; 19,18; 20,30; 27,6; 29,17; 29,19.21. Kai kur kalbama ne tik apie vaikus, bet ir apie suaugusius. Apie vaikų auklėjimą "rykšte" rašoma Pat 13,24; 22,15; 23,13–14; 29,15.

Biblija sako, kad tėvai vaikams Dievo duoti autoritetai, kitaip tariant, veikia Dievo vietoje, "Dievas nori mus valdyti per jų rankas" (Heidelbergo katekizmas). Aišku, kad dėl to tėvai turi teisę reikalauti paklusnumo, kaip rašoma Pat 1,8.9; 15,5; 20,20; 23,22.25; 28,24; 30,11; 30,17. Naujajame Testamente Kol 3, 20 Paulius vienareikšmiškai sako: "Jūs, vaikai, visuose dalykuose klausykite savo tėvų". Galų gale Mch 7, 6 parodo, kad vienas iš Izraelio tautos ištvirkimo ženklų buvo tėvų autoriteto pamynimas. Šeimos suirimas buvo ir Naujojo Testamento laikų helenistinės kultūros bruožas.

Hebrajų kalboje žodis "drausminti" tiksliau reiškia "pamokyti/auklėti". Kitaip tariant, šis žodis turi daug platesnę reikšmę. Bausmė gali būti ne tik fizinė, bet ir žodinė (kaip dažniausiai ir būna) "sudrausminimas". Todėl "rykštė" ir "žodis" neprieštarauja vienas kitam, nes abu priklauso auklėjimui.

Tačiau būtina pabrėžti, kad tėvai, realizuodami savo autoritetą, turėtų nepamiršti atsakomybės prieš Dievą. Aukščiausias autoritetas yra Dievas ir, kaip ir iš visų autoritetingų institucijų, taip ir iš tėvų, jis reikalauja atsakomybės atliekant savo pareigas. Tai liečia ne tik smurtą, bet ir vaikų nepriežiūrą, aplaidų auklėjimą (kaip pasakojime apie Elį ir jo sūnus, 1 Sam).

Vaikai antikos kultūrose

Žiūrint iš šiuolaikinės perspektyvos, Senojo Testamento pedagogika mums atrodo labai griežta. Tačiau, palyginę su kitomis to meto kultūromis pamatytume, kad žydų kultūroje vaikų statusas ir apsauga buvo žymiai aukštesnio lygmens.

"Sudrausk savo sūnų, kol dar yra vilties, ir negeisk jo pražudyti" rašoma Pat 19,18. Mums tokie žodžiai skamba senoviškai ir keistai, tačiau tais laikais jie buvo visai aktualūs ir visiems suprantami. Pavyzdžiui, tėvams buvo draudžiama būti savo vaikų teisėjais. Nepriimančių jokio drausminimo (Įst 21,18) ir tėvams grasinančių vaikų tėvai negalėjo bausti patys, o turėdavo atiduoti vietas teismams (Įst 21,18–18; žr. ir Mt 15,4). Kitaip tariant, tėvų teisė buvo apribota vien drausminimu, o bausmių praktika atiduota valstybei.

Visai kitokios politikos laikėsi Roma. Joje tėvas iki mirties išlaikydavo savo valdžią (*patria potestas*) vaikams ir anūkams. Šeimos galvos, *paterfamilias*, valdžia daugeliu atvejų buvo absoliutinė, tai reiškia, kad tėvas turėjo teisę

savo vaikus nužudyti arba perduoti vergais.

Graikijoje taip pat ką tik gimęs vaikas nebūtinai automatiškai turėdavo tapti šeimos nariu. Tik pripažintas ir priimtas tėvo jis galėjo būti laikomas asmeniu, vertu dėmesio ir apsaugos. Negeidžiamų vaikų būdavo atsisakoma, ir jie likdavo likimo valiai. Tokie "pamestinukai" dažniausiai būdavo surenkami ir užauginami vergais. Žinoma, labiausiai tai lietė mergaites. L.P. Wilkinsonas apie romėnus pasakoja:

"Pasitaikydavo atvejų, kai vyro nuožiūra būdavo nužudomi vaikai. Esant apsigimimui to net reikalavo įstatymas, ką po penkių šimtų metų pateisino ir Seneka: 'Vaikus, gimusius silpnus ar neišsivysčiusius, mes nuskandiname.' Apie nesantuokinius vaikus net nekalbama. Ko gero, dažniausiai jie būdavo uždusinami ir apie jų gimimą niekas net nesužinodavo" ("Rom und die Römer").

Taip pat ir Izraelio didžiųjų šeimų centras visuomet būdavo tėvas, tačiau pati visuomenė nebuvo tokia patriarchališka (akcentuojanti tėvo valdžią). Ją labiau tiktų vadinti *patricentrine* visuomene, nes, kitaip nei pas graikus (pvz., Aristotelio "Nikomacho etika"), tėvas nebuvo laikomas monarchu, savo namų valdovu. Šitokių dalykų Senajame Testamente nerastume (išskyrus Pr 3, 16, kur vertinimas vienareikšmiškai neigiamas). Izraelitų šeimos tėvas turėjo autoritetą, bet, kaip daugelyje vietų rašoma, ir didelę *atsakomybę* ginti, saugoti ir auklėti savo šeimą. Juk autoritetas, vadovavimas ir valdžia Biblijoje skirti tam, kad užtikrintų "pavaldinių" gerovę. Kuo daugiau autoriteto, tuo daugiau atsakomybės. Užmeskime akį į Dešimtį Dievo įsakymų ir pamatysime, kiek daug dėmesio skiriama tėvo valdžios apribojimui (pvz., šabo įstatymas).

Skirtingai nuo graikų ir romėnų, izraelitai saugojo tiek ką tik gimusių, tiek dar negimusių kūdikių gyvybę. Vaikai buvo laikomi Dievo dovana (Pr 15,3; 18,10–14; 21,1–2; 25,21; 29,31–35; 30,6.17–22; Ts 13,1–7; Rut 4,14), kiekvienas vaisius – žmogumi, sukurtu pagal Dievo paveikslą, dėl to labai vertingu ir gerbtinu.

Krikščionių nuomonės

Vienas iš pietizmo judėjimo pradininkų A. H. Francke (1663–1727) paliko ir dabar vertinamą mokymą apie bibliškai orientuotą auklėjimą. Dėl bausmių, ypač fizinių jis ragina būti atsargiems ir protingiems: "Greit nutinka, kad geri dalykai, netinkamai baudžiant, vaikuose labiau sunaikinami negu paskatinami". Tėvus ir mokytojus jis ragina nebausti apėmus įtūžiui. Bausmės motyvas turi būti ne kerštas ir ne pyktis, o meilė. "Vaikai turi matyti, kad lupami ne iš malonumo, kad vietoj rykštės daug mieliau būtų auklėjami žodžiais". Be to, reikia atkreipti dėmesį į skirtingas bausmės pakopas: pradžioje nepiktas pabarimas, o lupimas tik tada, kai išbandytos ir neveikia visos kitos priemonės. Taip pat vaikai turi aiškiai žinoti ir suprasti, dėl ko yra baudžiami. Bausmė privalo būti adekvati prasižengimui, nežaloti kūno, o ją pritaikius, reikalas turi būti galutinai išspręstas. Baudžiant būtina atsižvelgti į individualias vaiko savybes, nes vieniems reikia daugiau griežtumo, kitiems mažiau.

Pritardamas Franckei, teologas ir pedagogas A. Mauerhoferis teigia:

"Jeigu vaikas sunkiai nusikalto, padarė ką nors griežtai neleistino ir dar maištauja bei atsikalbinėja, tada galima taikyti fizinę bausmę kaip auklėjimo priemonę pagal Pat 13, 24 ir 19, 18. Griežtų bausmių kaip auklėjimo būdo krikščionių gyvenime griebiasi ir Dievas (Hbr 12, 6–7). Tačiau jis jas taiko tik tada, kai auklėjamasis neklauso nei nurodymo akimis (Ps 32, 8), nei žodžiu (119, 105). Kūno bausmės turėtų būti griebiamasi tik tada, kai kitos auklėjimo priemonės kaip pabarimas, griežtas pokalbis, kitokios bausmės neduoda rezultatų. Labai svarbu žiūrėti, kad baustume už tyčinį neklausymą, tėvų autoriteto nepaisymą, o ne už vaikišką nežinojimą, nesugebėjimą, negabumą mokytis" ("Pädagogik nach biblischen Grundsätzen").

Mauerhoferis griežtai atmeta tokius baudimo metodus kaip žeminimą, nemeilę, "vienutės" bausmę, pažado nevykdymą, pašaipą, sarkazmą. Jis taip pat pastebi, kad "neretai tėvai, kurie atmeta fizinę bausmę kaip auklėjimo būdą, vaikus kankina kitokiu elgesiu".

Vienas populiariausių vaikų auklėjimo teorijos ekspertų amerikietis krikščionis J. Dobsonas knygoje "Užsispyręs vaikas" rašo: "Lupti galima tik kai užsispyrėlis sąmoningai neklauso. Taškas!" Toliau jis prideda: "Ar lupimas turi sukelti skausmą? Aišku. Kitaip kokio iš jo nauda?.. Aišku, nėra jokio reikalo vaiką kankinti. Pakanka sukirsti du tris kartus per užpakaliuką, kad jis klausytų. Ir jei lupti, tai tuojau pat po nusižengimo". Dobsono "'Sveikos tėvystės' formulę sudaro du komponentai: meilė ir griežtumas..", nors čia pat priduria: "Nesu griežtu, autoritarinių būdų šalininkas, ir niekas manęs taip neskaudina, kaip šiuolaikinėje Amerikoje paplitęs žiaurus elegesys su vaikais."

Dar vieni šeimos analitikai, krikščionys D. ir P. Sandfordai taip pat pritaria Dobsono nuomonei:

"Mes pasisakome už fizinę bausmę. Kai kurie psichiatrai tvirtina, kad, paėmęs vaikui diržą, tėvas įvairys jam nepilnavertiškumo kompleksą. Nesąmonė... Fizinis skausmas, pašalinęs baimę ir kaltę, leidžia pajusti teisingumo skonį. Su nesuprastu ir neįvardytu nerimu neįmanoma susidoroti... Fizinis skausmas vidinei prigimčiai pasako, kad bausmė įvykdyta. Kaltės jausmas dingsta. Biblija aiškiai liepia bausti vaikus fiziškai" ("Krikščioniškos šeimos atstatymas").

Būtina atkreipti dėmesį, kad fizinės bausmės prasmingos tik tada, kai vaikas yra moraliai atsakingas ir geba bent šiek tiek teisingai suvokti bausmės prasmę. Viena žymiausių Vokietijos vaikų psichologų, krikščionė C. Meves nelabai vaisingu laiko fizinį mažų vaikų drausminimą. Anot jos, mažajam užsispyrėliui (2 – 4 metų) iš pat pradžių turi būti nubrėžiamos ribos, kurias jam būtų draudžiama laužyti. Tačiau neturėtų būti per smarkiai slopinamas ir tokio amžiaus vaikų užsispyrimas, instinktyvus poreikis elgtis savaip, realizuoti savo sumanymus būtent sulaužant tas ribas. Negali būti nei viskas leidžiama, nei viskas draudžiama. Meves kritikuoja "šimtmečius trukusį norą išvartyti mažų vaikų užsispyrimą jėga. Užsispyrimas buvo laikomas pirmaisiais agresyvumo daigais ir su šūkiu 'neleiskime blogiui išsikeroti' daugumos auklėtojų varomas lauk lazda ir rykšte..". Psichologė perspėja dėl auklėjimo lupimu ankstyvoje vaikystėje:

"Žmones kaip šunis galima paversti žvėrimis, jei nuo mažens jėga diegsime agresiją. Įgimtas sveikas [savisaugos] instinktas iškrypsta ir palaiptams išsigimsta į pataloginį hiperagresyvumą. Tai reiškia, kad auklėjimas lupimu ankstyvoje vaikystėje yra vienas pavojingiausių smurto kurstymo būdų" ("Geheimnis Gehirn").

Fizinis drausminimas vaisingas tokiaame amžiuje, kai vaikas suvokia savo veiksmų moralinę atsakomybę ir gali būti auklėjamas tikraja šio žodžio prasme – nuo 5–7 metų. Pagaliau beveik visos pateiktos Biblijos eilutės apie fizines bausmes, ko gero, liečia irgi tik vyresnius vaikus. Tik problema ta, kad būtent ankstyvojoje vaikystėje dauguma tėvų nežino kuo pakeisti lupimą, neduodantį tiek naudos, kiek norėtųsi, ir galintį net pridaryti žalos. O vėliau, paauglystėje, kai, regis, fizinis drausminimas galėtų būti pats vaisingiausias ir toks, apie kurį kalba ir Biblija, tik alternatyvos ir tebūna likę (jei apskritai dar ko nors būna likę), nes jau nei drąsu, nei nežinia kaip fiziškai prisiliesti prie neklusnios savo atžalos.

Disciplina ir bausmė nėra pagrindiniai dalykai

Kaip kai kurios citatos rodo, disciplina ir bausmė neturėtų tapti šeimos gyvenimo centru. Liuteris rašo:

"Vaikus reikia bausti, tačiau jiems reikia duoti ir valgyti bei gerti, taip pat žiūrėti, kad jie gerai jaustųsi. Paulius sako: 'Jūs, tėvai, neerzinkite savo vaikų, kad jie nepasidarytų baugštūs' (Ef 6,4; Kol 3,21). Tuo jis nori štai ką pasakyti: Muškite juos, jei jie to nusipelnė, bet nepamirškite ir gero žodžio, kad jie nepasidarytų baugštūs ir galop nieko gero iš jūsų nebesitikėtų" ("Užstalės pokalbiai").

Vokiečių teologas H.G. Wünchas taip pat nepritaria fizinės bausmės priešininkams, tačiau perspėja, kad "ji gali virsti ir labai bloga auklėjimo priemone, jei trūksta meilės ir pasitikėjimo atsvaros". Jei vaikų ir tėvų santykiai grįsti gąsdinimu, baime, "tada prievarta ir fizinė bausmė yra netinkami. Bet esant sveikiems santykiams atlieka labai

svarbu vaidmenį, nes yra auklėtojo stiprybės ženklas, kuris vaikui yra labai svarbus..." ("Autorität in der christlichen Schule")

Šią mintį vaizdžiau paaiškina E. ir C. Mühlmanai teigdami, kad pagrindą sudaro "besąlygiška meilė ir saugumas", ant jo statomi "pamokymas bei aiškios taisyklės", o stogas dedamas iš "nuoseklios ir griežtos tėvų priežiūros". Labai svarbu pradėti statyti nuo pamato, o ne nuo stogo. Toliau jie pataria: "Kasdien bendrauk su savo vaikais ir auklėk juos pavyzdžiu, pamokymu, taisyklėmis, pabrėžimu, pabarimu ir pagyrimu. Jei taip darai, tai nepakenks ir bausmės. Svarbiausia, kad būtų meilės pamatas, nes tik jam esant, bausmė gali būti prasminga!"

O štai D. Kirkby'io "10 įsakymų tėvams" paliečia daugybę dalykų, kurie gali būti tikras iššūkis: "I. Mylėkite ir pasitikėkite savo vaikais. II. Būkite pavyzdžiu savo vaikams. III. Auklėkite ir drausminkite savo vaikus. V. Kartu leiskite laiką, žaiskite ir melskitės. VI. Kasdien bendraukite, kalbėkitės ir išklauskite savo vaikus". Ir tik X įsakyme Kirkby'is liepia: "Išmokykite savo vaikus drausmingumo".

Labai gerą minėtų dalykų balansą galime rasti T. Schirrmacherio "Etikoje":

"Kadangi krikščionys kūrinią įsivaizduoja kaip tokią, kurioje aukščiausiasis Autoritetas Dievas paskyrė autoritetus valstybę ir tėvus, tai niekada nepritarė antiautoritariniam auklėjimui. Bet ar tada automatiškai reiškia, kad anksčiau praktikuotame 'autoritariniame' auklėjime viskas buvo gerai ir nebuvo nieko atmestino? Argi nebuvo nežabojamo polinkio į griežtas ir žiaurias bausmes? Argi ne per dažnai tėvų autoritetas buvo laikomas neribotu ir nebuvo žiūrima, ar jis tarnauja savo tikslui, būtent vaiko gerovei? Argi ne per dažnai su vaikais būdavo elgiamasi pagal vieną nusistovėjusią schemą, neatsižvelgiant į jų skirtingumus?"

Taigi nei autoritetas, nei disciplina nėra ir negali būti šeimos santykių šerdis. Tą dar kartą patvirtina R. Macaulay ir J. Barrs savo knygoje "Būti žmogumi":

"Valdžiai [autoritetui] turi būti rodoma pagarba iš abiejų pusių: vaikus reikia mokyti paklusti ir padėti jiems suprasti valdžios svarbą, o tėvai turi prisiimti atsakomybę gerai valdyti savo namus ir sukurti tinkamą pagrindą, kuriuo remdamiesi teisingai teistų ir neerzintų vaikų (Ef 6,4). Tačiau ir bendrystės principui reikia rodyti pagarbą, netgi atsidavimą. Tėvai turi stengtis gyventi kartu su savo vaikais, o ne vien juos auginti; nuolatos palaikyti šiltus santykius, rodydami vaikams meilę ir gerbdami juos nuo pat pradžių. Nereikia šaipytis iš savo vaikų, tarsi tie savo naivumu būtų nepilnaverčiai žmonės, ar blogai atsiliepti apie vaikus jiems girdint, lyg jie negalėtų to suprasti. Tėvai turėtų dažnai kartu su vaikais maloniai leisti laiką, o ne kartą per metus, priimdami tai kaip ypatingą malonumą. Jų santykiai turi būti tokie, kad vaikai galėtų jais džiaugtis dabar, o vėliau turėtų daug malonių prisiminimų... Tėvai neturi valdžios ir disciplinos laikyti savo santykių centru. Svarbiausia turėti norą dalytis su vaikais savo gyvenimu, o ne vien tik aprūpinti maistu, rūbais, pastoge ir išsilavinimu. Tėvai turi būti pasiruošę dalytis savimi, duoti ir atsiduoti savo vaikams. Pagaliau juk vyrai ir moterys aukojasi dėl verslo sumanymų ir politinių kampanijų, tad kodėl tėvai negali aukotis dėl savo vaikų? Kodėl jie negali atiduoti jiems savo laiko ir fizinės energijos, dalytis su jais gyvenimu? Vyras turi aukotis dėl žmonos, žmona – dėl vyro, o abu – dėl savo vaikų".

Pateiktos citatos leidžia į smurto šeimose klausimą pažvelgti žymiai plačiau. Paaiškėja, kad galų gale svarbiausia visai ne fizinės bausmės, o esminis tėvų požiūris į vaikus, geriausiai atsispindintis principiniame tėvų troškime būti, gyventi kartu su savo vaikas. O tai reiškia – dovanoti, aukoti jiems savo laiką.

Dar viename "Veido" straipsnyje apie savaitinius vaikų darželius (2005 04 28) rašoma: "Japonų psichiatrai ir psichologai, atlikę daugybę tyrimų su vaikais, tikina, kad vaikas pajėgus išsiskirti su savo mama ir pradėti lankyti kokią nors ugdymo įstaigą tik sulaukęs penkerių metų". Čia pat straipsnio autorė cituoja M. Romerio universiteto docentę R. Jusienę: "Tėveliai, paliekantys vaikus savaitiniame darželyje, daro jiems neabejotiną ir sunkią psichologinę žalą". "Sunkią psichologinę žalą" – kuo tai ne smurtas prieš vaiką? Argi šitoks 'atsikratymas' vaiku

visai savaitei ne smurtas prieš jį? Bet kam tai problema? Kas apie tai rašo plakatus su šūkais, protestuoja? Tokie klausimai uždusinami visagaliu fatališkuoju 'argumentu' "Toks dabar gyvenimas". Ko gero, ne vienas gegužės akcijos stendas stovėjo ir prie vaikų darželių. Tik ar tėvai, juose palikę liūdnumą ar apsiašarojusius savo mažylius, pastebėjo, kad galbūt čia egzistuoja tam tikras ryšys?!

Naujas Dievo ir nusikaltimo supratimas

Kaip atsitiko, kad krikščionys tėvai, būtent tie, kurie savo šeimose sukūrė meilės pamatą, bet pritaria fizinei bausmei, priversti taip gintis? Kaip atsitiko, kad tik 19 proc. Lietuvos tėvų svarbu, jog jų vaikai šeimose išmoktų tokios dorybės kaip paklusnumas ("Europa ir mes", 1999 m. duomenys)? Kodėl pergalę švenčia autoritetus neigianti ir emancipuota pedagogika?

Kaip dažnu atveju, taip ir dabar atsakymo galime paieškoti Dievo sampratoje. Šiandien madinga manyti, kad Dievas savo vaikų, krikščionių, auklėjimą, kaip pasakytą Pat 3, 11–12, Hbr 12 bei daugybėje kitų vietų, pakeitė kitu, labiau laiką atitinkančiu būdu. Užtat ir girdisi tokie pasakymai kaip "Dievas tegali mylėti"(Taizė įkūrėjas br. Roger). Roger niekad net nepasistengė šitokio savo teiginio, visiškai paminančio Dievo šventumą, pagrįsti bibliškai. Kad ir būtų pasistengęs, nebūtų pagrindęs. Jo atitrūkimą nuo tikrovės rodo ir citata iš to paties pavadinimo knygos: "Mano šeimoje, kai dar tik augome, motina buvo visai negriežta, niekad mūsų nebardavo. Jie su vaikais kalbėdavosi, dalydavosi. Kiek pamenu, niekad nesu matęs jos pykstant. Apie tuos, kurie supyksta, ji sakydavo: 'Man atrodo, kad jie netenka proto'". "Niekad mūsų nebardavo". Kad Roger akivaizdžiai žmones laikė angelais (didelė ir kai kurių šiuolaikinių pedagogų klaida), rodo dar ir ši citata: "Žmogaus širdžiai nėra nieko natūraliau kaip melstis už priešus".

Panašią Dievo sampratą bei auklėjimą be bausmių propaguoja ir A. Saulaitis knygoje "Piktas Dievas yra miręs" (jau pavadinimas daug pasako!): "Čia kaip ir šeimoje. Mums sako psichologai, ir jau seniai sako ir aiškiai yra įrodyta, kad bausmė – ar mokykloj, ar namuose, – auklėjimui niekuo nepadedą. Ji suteikia tik tam tikrą paguodą tam, kuris baudžia". Tad, galima sakyti, bausmė irgi mirusi. Žinoma, skaitant tokias Saulaičio mintis, sunku susilaikyti nepareplikavus, kad jam, bevaikiui, lengva taip šnekėti... Tik pikta, kad tokiomis formuluotėmis kaip "aiškiai yra įrodyta...", sustiprina naujus mitus, bet nieko neargumentuoja. Stipriai nustebti verčia ir jo pasvarstymai apie tariamai nebaudžiantį Biblijos Dievą.

Kadangi žmogaus autoritetas kyla iš Dievo, tai auklėjimo klausimai artimai susiję su Dievo ir jo autoriteto suvokimu. K. Bockmühliis pastebi: "Tėvai, kurie atmeta I įsakymą, gali tikėtis, kad jų vaikai atmes V. Nepaklūstantys Dievui tėvai tegu nesitiki vaikų pakusnumo." ("Christliche Lebensführung")

Dar vieną svarbų aspektą mini C. Krauthammeris savo esė "Kai išplečiamos nukrypimų ribos": "Nukrypimas paskelbiamas normaliu. O normalumas demaskuojamas kaip nukrypimas". Seniau normaliais laikyti dalykai (mūsų kontekste šeima ir vaikų auklėjimas taikant fizinį drausminimą) šiandien laikomi nukrypimais ir yra uždraudžiami; nukrypimai, tai, kas seniau buvo smerktina ir nenatūralu (pvz., homoseksualių asmenų santuokos), šiandien laikoma normaliu dalyku, įteisinama ir ginama. Krauthammeris tęsia: "Elgesys, kadaise laikytas normaliu ir nekaltu, pradėtas smerkti kaip nukrypstantis. Tada normalus vidurinėsios klasės gyvenimas apnuoginamas ir paaiškėja, kad tai jis yra tikrieji smurto ir išnaudojimo namai, kad čia rasi ištiesą nenormalaus elgesio ir mąstymo katalogą... Galutinis tikslas yra parodyti, kad nukrypimas nėra nusikaltėlių ir pamišėlių 'teritorija', bet tarpsta pačioje didžiosios vidurinėsios klasės širdyje... Moralinė vidurinėsios klasės normalumo dekonstrukcija yra plataus masto užmojis... Pagal naująją sistemą paaiškėja, kad eilinės vidurinėsios klasės šeimos gyvenimas nėra šiltas, jaukus, 'šeimos vertybių' šaltinis, socialinio ir dvasinio stabilumo pamatas, kaip teigiama konservatorių propagandoje. Pasirodo, kad jis yra tikras patologijų katilas, kuriame kunkuliuoja

depresijos, susvetimėjimai ir patys įvairiausi brandaus amžiaus laikotarpio funkcijų sutrikimai. Kodėl? Todėl, kad giliai šeimoje glūdi ją graužiantis kirminas, 10-ojo dešimtmečio gimtosios nuodėmės atmaina: vaikų seksualinis išnaudojimas. Vaikų išnaudojimas yra ir nusikaltimas, ir tragedija, tačiau ar tikrai šiandien jo pasitaiko 19 kartų daugiau, negu buvo prieš 30 metų?" ("Moralė ir politika – neokonservatyvusis požiūris", sudarytojas A. Navickas).

Krauthammeris mini "seksualinį išnaudojimą". Bet prie to dar galime pridėti ir fizinį drausminimą, kuris Europoje įnirtingai verčiamas nenormaliu ir pasibjaurėtinu dalyku; užtat toleruotinu, priimtiniu, netgi savaime suprantamu darosi galimybė vaikus auklėti, pvz., dviem homoseksualiems vyrams.

Ką daryti? Sekant pastarųjų metų debatus šia tema, kyla klausimas, ar anais laikais, kai vaikų auklėjime vyravo kiti akcentai nei dabar madingieji "savarankiškumas", "atsakomybė", "tolerancija", tėvai buvo sužvėrėję monstrai? Nejaugi pasaulis prieš šimtą metų susidėjo vien iš fizinėmis bausmėmis sužalotų dvasinių luošių? Praeityje išties padaryta daug klaidų (žr. Schirrmacherio citatą!), bet labai naudinga pastudijuoti senąją pedagogiką. Bent jau tam, kad pasipūtę negalvotume, jog pagaliau atradome pažangią, mokslo tyrimais pagrįstą auklėjimo sistemą, todėl senienos nebereikalingos. C. S. Lewisas pridurtų:

"Mums visiems reikia knygų, koreguojančių tipišką mūsų dienų klaidą... Nenustokime leisti gaiviams praėjusių tūkstantmečių vėjams liesti mūsų protus; tai galime padaryti skaitydami senąsias knygas. Ne manydami, kad seniau viskas buvo geriau, tikrai ne. Praeities žmonės nebuvo gudresni negu dabartiniai; jie, kaip ir mes, daug klydo. Bet jų paklydimai buvo kitokie. Todėl jie nestums į klaidą, kurias mes ir be jų kasdien darome; ir jų klaidos nekels mums pavojaus, nes visos kaip ant delno žinomos" ("On the Reading of Old Books").

Tikrai verta pastudijuoti didžiuosius pedagogus evangelikus kaip J.A. Comenius (XVII a.), jau tais laikais akcentavusius mokymąsi iš gamtos; vokiečių pietizmo pedagogus A.H. Franckę, L. Grafą von Zinzendorfa, J.H. Flattichą, J.H. Wicherną bei A. Brämą (XVIII–XIX a.), vaikų auklėjime pabrėžusius dievobaimingumą, tėvų pagarbos diegimą bei atsargų ir jautrų požiūrį į vaikus.

Daug ko iš jų gali pasimokyti ir krikščionys, kurie Biblijos eilutes apie fizinį drausminimą laiko bendru leidimu ir pateisinimu luoti savo vaikus. Kaip jau straipsnyje minėta, su interpretacijomis būtina elgtis atsargiai ir apgalvotai. Visos minėtos Biblijos eilutės apie fizinį drausminimą negali būti priimamos kaip detalūs vaikų auklėjimo receptai. Biblijoje nerasime nė vieno smulkiai paaiškinto vaikų auklėjimo modelio. Joje nieko nekalbama apie mokyklinį amžių, kišenpinigius ar kada turėtume pradėti sodinti vaiką ant puoduko. Vien su Biblija vaikų neišauklėsime. Dievo žodis mums duoda principus, pagrindines kryptis ir tik kai kuriais klausimais kalba plačiau ir išsamiau. Dievo žodis iš esmės leidžia fizines bausmes, bet nieko nesako, kaip ir nuo kada jas taikyti. Todėl galime naudotis ir mokslininkų pamokymais, patikrintais laiko ir praktikos. Čia galima paminėti praeito amžiaus didžiuosius vaikų psichologus J. Piaget, E. H. Eriksoną arba L. Kohlbergą (žr. R. Žukauskienės "Raidos psichologiją"; nors krikščionims ne visi teiginiai priimtini). Mes, krikščionys, galime ir turime remtis tradicija, mokslu, kritiškai įvertinti ir pasirinkti tai, kas tinkamiausia ir geriausia, kas ugdo vaiką.

Į klausimą apie vaikų fizines bausmes turime žiūrėti diferencijuotai ir kompleksiskai. Būtina ieškoti vidurio tarp "auklėjimo rykšte" ir "auklėjimo be jokios prievartos". Krikščionys negali luoti savo vaikų kada tik panorėję, bet ir negali pritarti auklėjimui "be jokios prievartos". Vaikų apsaugos įstatymai ir konvencijos labai reikalingi ir naudingi dalykai, tik bėda, kad juose beveik arba visai nekalbama apie tėvų autoritetą, discipliną ir vaikų paklusnumą. Čia aiškiai matosi antiautoritarinės pedagogikos, kurios tikslas panaikinti skirtumą tarp vaikų ir tėvų, įtaka.

Įstatymas dėl vaikų fizinės bausmės, kuris į Lietuvą dar tik rengiasi ateiti, nepriimtinas ne vien tik dėl formuluočių. Išties fizinė bausmė, kaip teigia psichologė C. Meves, ne visada efektyvi ir naudinga. Tačiau Meves smarkiai

kritikuoja įstatymus, kurie, kaip pradžios citatoje iš Vokietijos civilinio kodekso, anot jos, per smarkiai kišasi į šeimos reikalus. Valstybė per juos ne tik gina vaikus (ir be šių tų puikiai atlieka kiti įstatymai), bet ir nurodinėja tėvams, *kaip* auklėti vaikus (nes draudimas aiškinamas būtent taip, kad ir pliaukštelėjimas per užpakalį yra neleistinas). O tai jau ne valstybės reikalas. Šioms tendencijoms geriausiai sekasi pasipriešinti Amerikos evangelikalams, nes jų šalyje tradiciškai visose visuomeninėse sferose kovojama prieš per didelį valstybės kišimąsi. Daugumos Europos valstybių tikintieji tokių pozicijų neturi ir lyg kokie vaikų kankintojai priversti nuolat teisintis. Lietuvos krikščionija dar gali džiaugtis jai palankiais įstatymais ir turi laikytis labai geros Lietuvos Konstitucijos formuluotės (38 str.):

"Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja [tą ji turi daryti!] šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę... Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus [tai yra jų prerogatyva!] dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais... Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje[!] ir tausoti jų palikimą".

<http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-369.htm>